

JAN BECHYNĚ

Christian rytíř d'Elvert, moravský historiograf

V roce 1988 si připomínáme 185. výročí narození Christiana rytíře d'Elvert, autora dosud jediné komplexní syntézy jihlavských dějin.

Christian d'Elvert se narodil 11. dubna 1803 v Brně. Jeho rod pochází původně z Lotrinska. D'Elvertův otec roku 1797 uprchl z téměř už porevoluční Francie na Moravu a usadil se v Brně. Základní a střední vzdělání získal mladý Christian v Brně a v Olomouci a poté studoval práva na univerzitách v Brně a ve Vídni.

Za dob studií na něho mělo vliv několik vědeckých veličin, které předznamenaly celou jeho další činnost. Na brněnském gymnáziu to byl profesor dějepisu a místopisu, kněz a knihovník František Richter (1783—1855), dále profesor všeobecného dějepisu a filozofie brněnského filozofického ústavu, benediktinský kněz Řehoř Tomáš Wolny (1792—1871), na gymnáziu v Olomouci potom profesor dějepisu Josef Linhart Knoll (1775—1841), později děkan filozofických fakult univerzit v Olomouci a v Praze, kde se stal nakonec i rektorem.

Z vědců-nehistoriků patřil k jeho vlivným učitelům profesor olomouckého gymnázia, estetik František Ficker (1782—1849), později profesor estetiky a dějin umění na univerzitě ve Vídni, nebo profesor obchodního a směnného práva a soudního řízení na lyceu v Olomouci Vincenc August Wagner (1790—1883).

Svou roli v pozdějším zaměření práce Christiana d'Elverta sehrály i obsáhlé sbírky historického, topografického, archeologického, filologického a místopisného materiálu právníka a vídeňského univerzitního profesora Josefa Valentina Zlobického (1743—1810) a dittrichsteinského archiváře a topografa Františka Josefa Schwoye (1742—1806), a v neposlední řadě i d'Elvertova možnost dostat se do archivu moravskoslezského gubernia.

U gubernia nastoupil Christian d'Elvert roku 1827 po ukončení studií jako praktikant. V té době už měl za sebou již první historickou literární činnost jednak v *Brünner Wochenblatt* pod redakcí historika Josefa Edmunda Horkého (1790—1844) v letech 1824—1827, a jednak v *Taschenbuch für Mährens und Schlesiens Geschichte* v redakci Wolného v letech 1826—1829. Tematicky čerpal z dějin moravských rodů Žerotínů, Kouniců, Schaafgotschů, Mitrovských a Dub-

ských, z dějin Olomouce a jejího biskupa z husitských dob Jana Železného a z válečných událostí na Moravě v letech 1621—1626. Již široký časový záběr i moravská regionalita jeho prací předznamenaly d'Elvertův nejvlastnější historiografický zájem, který z něho učinil vskutku historiografa Moravy a Slezska.

Roku 1828 sklídl pochvalu za první samostatný spis *Pokus o dějiny Brna*. K dalším pracím jeho počátečního období ještě patří statě ve Wagnerově *Zeitschrift*, např. *Nástin nejstarší právní správy a nejstarších zákonů Moravy* (1829).

V letech 1836—1838 byl Christian d'Elvert komisařem krajského úřadu v Jihlavě a z tohoto pobytu čerpal náměty ke dvěma pozdějším pracím, k *Dějínám a popsání královského horního a krajského města Jihlavy* (1850) a redakci *Kroniky města Jihlavy od Martina Leupolda z Löwenthalu* (1853).

V letech 1843—1849 se stal Christian d'Elvert krajským komisařem v Brně. V tomto úřadě si získal zásluhy o regulaci řeky Svitavy a o stavbu a opravy okresních silnic. V této době napsal spis *Švédové před Brnem* (1845).

V roce 1848 vstoupil i na politickou scénu jako poslanec moravského zemského sněmu za Brno. Zde se zasazoval za založení techniky v Brně a za odkoupení sbírky archiváře Bočka za 5000 zlatých. Stejně tak navrhoval poskytnout 2000 zlatých dotace na další rozvoj historiografie a vydání pátého dílu *Codex diplomaticus Moraviae*.

Do politického boje se zapojil i literárně protičeským spisem *Die Vereinigung der böhm. Krönländer zu einem Landtage, zu einer Centralverwaltung* (1848). Roku 1849 se účastnil i sněmu ve Frankfurtu, kde vystupoval v zájmech Rakouska. Od roku 1850 byl členem obecního výboru v Brně.

Velkým mezníkem v jeho historiografické činnosti byl rok 1851, kdy se stal 30. ledna předsedou historickostatistické sekce C. k. moravskoslezské hospodářské společnosti pro zvelebení rolnictví, přírodovědy a vlastivědy. Redigoval rovněž obě edice sekce — *Spisy historickostatistické sekce . . . a Zápisy historickostatistické sekce . . .*, vycházející od roku 1855. D'Elvert byl současně i hlavním přispěvatelem obou publikací. Od roku 1867 byl i místopředsedou celé C. k. Moravskoslezské hospodářské společnosti . . .

Přestože jeho práce už koncem století nevyhovovaly moderní historické kritice, jsou dosud cenné jako heuristické prameny a v mnohých oblastech jsou pro Moravu dosud jediné. Velice plodnému autoru jejich dostalo se i uznání v titulu dopisujícího člena České královské společnosti nauk roku 1853. Stal se postupně i členem jiných učených společností ve Vratislavi, Zhořelci, Praze, Celovci, Štýrském Hradci a Linci.

Od 60. let se znovu účastnil veřejného politického života. V letech 1861 až 1864 a 1870—1876 byl brněnským starostou, kterým se měl stát už před deseti lety, kdy volbu odmítl. V letech jeho starostenství se uskutečnilo sloučení vnitřního Brna s předměstími, jehož byl stoupencem. V roce 1864 se vrátil na úřednické místo a roku 1868 odešel do výslužby jako vrchní finanční rada. V letech 1871—1878 a od roku 1880 zasedal opět v zemském moravském sněmu, v letech 1871—1882 byl i říšským poslancem. Politicky se stále více stavěl za zájmy německé menšiny na Moravě. Pod jeho vlivem se i historickostatistická sekce, původně roku 1849 založená pro obě národnosti, úplně poněmčila, hlavně odmítnutím sloučení i spolupráce s Maticí moravskou. Ještě za jeho života mu brněnští Němci postavili na Špilberku pomník.

Roku 1874 se stal dvorním radou. V ocenění jeho zásluh dostalo se Christianu d'Elvertovi roku 1859 rytířského kříže řádu Františka Josefa a roku 1863 rytířského řádu železné koruny. Současně byl povýšen do rytířského stavu. Christian rytíř d'Elvert zemřel v Brně 28. ledna 1896.

STRUČNÁ VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE CHRISTIANA RYTÍŘE D'ELVERT

1. Versuch eine Geschichte Brünns (Pokus o dějiny Brna — 1828)
2. Umriss der ältesten Justizverfassung und die ältesten Gesetze Mährens (Nástin nejstarší právní správy a nejstarších zákonů Moravy), in: Zeitschrift, 1829
3. Ueber das Lehewessen in Mähren und Schlesien überhaupt und das Olmützer Afterlehenshofrecht insbesondere (O lenních vztazích na Moravě a ve Slezsku vůbec a olomouckém lenním dvorském právu zvlášť), in: tamtéž, 1831
4. Das Institut der Freisassen in Mähren und Schlesien (Stav svobodných Sasů na Moravě a ve Slezsku), in: tamtéž, 1840
5. Die Schweden vor Brünn (Švédové před Brnem — 1845)
6. Die Vereinigung der böhm. Krönländer zu einem Landtage, zu einer Centralverwaltung (Sjednocení českých korunních zemí pod jeden zemský sněm, pod jednu centrální správu — 1848)
7. Geschichte und Beschreibung der Königl. Berg- und Kreisstadt Iglau (Dějiny a popisání královského horního a krajského města Jihlavy — 1850)
8. Geschichte der histor. Literatur Mährens und öster. Schlesiens (Dějiny historické literatury na Moravě a v Rakouském Slezsku — 1850)
9. Geschichte des Theaters in Mähren und Oester.-Schlesien (Dějiny divadla na Moravě a v Rakouském Slezsku — 1852)
10. Die Verfassung und Verwaltung von Oester-Schlesien in ihren historischen Ausbildung (Ústava a správa Rakouského Slezska v jeho historickém vývoji — 1854)
11. Die Culturfortschritte Mährens und öster. Schlesiens (Kulturní pokrok Moravy a rak. Slezska — 1854)
12. Geschichte des Bücher- und Steindruckes, des Buchhandels, der Büchercensur und der period. Literatur in Mähren und öster. Schlesien (Dějiny knihtisku a kamenotisku, knižního obchodu, knižní cenzury a periodické literatury na Moravě a v rak. Slezsku — 1845)
13. Geschichte der Verkehrsanstalten in Mähren und Oester-Schlesien (Dějiny obchodních zařízení na Moravě a v Rak. Slezsku — 1854)
14. Geschichte der Studien-, Schul- und Erziehungsanstalten in Mähren und Oester-Schlesien (Dějiny studijních a školních zařízení a vychovatelů na Moravě a ve Slezsku — 1857)
15. Geschichte der Heil- und Humanitätsanstalten in Mähren und öster. Schlesien (Dějiny náboženských a humanitárních zařízení na Moravě a v Rak. Slezsku — 1858)
16. Beiträge zur Geschichte der königl. Städte Mährens, insbesondere der Königl. Landeshauptstadt Brünn. I. (Příspěvek k dějinám královských měst Moravy, zejména král. zemského hlavního města Brna. I. — 1860)
17. Mährische und Schlesische Chroniken (Moravské a slezské kroniky — 1861)
18. Zur Culturgeschichte Mährens und Oester.-Schlesiens. I.—IV. (Ke kulturním dějinám Moravy a Rak. Slezska. I.—IV. — 1866—1888)
19. Neugestaltung Mährens im XVII. Jhrdt (Obnova Moravy v 17. st. — 1867)
20. Beiträge zur Geschichte der böhm. Länder im XVII. Jhrdt. I.—IV. (Příspěvky k dějinám českých zemí v 17. st. I.—IV. — 1868—1878)
21. Zur öster. Verwaltungsgeschichte mit besondere Rücksicht auf die böhm. Länder (K dějinám správy Rakouska se zvláštním zřetelem k českým zemím — 1880)

22. Zur öster. Finanzgeschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhm. Länder (K dějinám rakouských financí se zvláštním zřetelem k českým zemím — 1881)
23. Zur Geschichte der Kunst in Mähren und öster. Schlesien mit Rücksicht auf die Nachbarländer (K dějinám umění na Moravě a v rak. Slezsku se zřetelem k sousedním zemím), in: Nottizenblatt der hist.-statist. Section der k. k. mähr.-schles. Gessellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, 1881—1892
24. Weitere Beiträge zur öster. Rechtsgeschichte (Další příspěvek k rak. právním dějinám — 1888)
25. Zur Geschichte der Gold- und Silberschmiedekunst in Mähren und öster. Schlesien (K dějinám zlatnického a stříbrotepeckého umění na Moravě a v rak. Slezsku), in: Nottizenblatt..., 1889
26. Beiträge zur Geschichte der Kunst in Mähren und öster. Schlesien in den Veröffentlichungen der hist.-stat. Section (Příspěvky k dějinám umění na Moravě a v rak. Slezsku v publikacích historickostat. sekce), in: tamtéž, 1889.